ZRZESZ KASZËBSKÔ

CZĄDNJIK
KASZEBSKJICH ZAJMOV

V MJONO BOSKJI
NORODNI VZENJIK

Vëdovajaci i redaktor wodpovjedzalni:
IGNACY SZUTENBERG — GDYNIA
ul. Swiętojańska 14.

»Zrzesz Kaszëbskô« vëchodô 1 roz v mjesąci. Przedpłatnô je rocznje 3.00 zł; kvartalno 0,75 zł. Cządk 25 gr.

NR 6 | KARTUZE, czervjińc 1938 | ROK VI

MOC BELNOTË ABO DŁUGOTA BELNOTË?

VJICI — I MAŁO KASZEBSKJI WUVOGJI

Są sprave, chternech sę rozemę nje stroji, ale v chternech sę żdże vjarë. Takô tej je konjecznô, kjej vjerzec noleżi temu, czim mjełota a z nją s p r a v a dło nas je. Jak kożdô „mesel“ — tak i ta, przëchodô nje roz, kjej „wona“ chce, nje tej, kjej „jô“ chcę. Potemu jesmë ju svjodkama logikji faktov, chterne povstovają, chternim wopjerac sę ju nji możemë. To „cos“ przez nas movji. Nas trzimje. V tim je tajemnjô „naszi“ vole i możnota dobeciho s v i h o molu v svjece. Kjej, dze i jak to sę stało — nje wo to chodzi — ale gvesnjeszą je spravą jak zavożi na sëmjenjach.

Noveszszi nokoze kaszebskji njech mdą i nonjiszszima — tak żebe v j i d z e c je mog ten, co v gorę i na zemję zdrzi.

Kaszeba dziseszni je tipem zdrovim; rozem, serce jak i celsko nje je kąbkem njerozpintlonech vëmogov XX stalatiho.

Kaszebji to njibe bëc mô „społeczeństvo chłopskji“ (cos nasztołt dovnjeszech njevolnjikov szlachtë polskji); inteligencejë je mało, za mało procimko jak nas vszetkjich je. Jô jednak be rzek, że to lud cężkji robotë; społeczeństva zgnjilcov wu nas njima. Nje pamjętomë wu nas „panov“ na mjarę takjech, co lincuchama norod vjązelë do zemjë. Nje beło wu naji na Pomorzim v historejë znaniho njevolnjictva. Volnoscą më żëlë v minjonech latach. Żebesmë moglë żëc, muszimë svobodni wostac i bëc!

Kaszebji na rolach są dobrovolnima njevolnjikama svoji cężkji prôcë; ta mordęga przë ti zemji jałovi, cvjardi, co skąpo rodzi, choc deszczem i potem najech gospodorzov i gburov woblanô — przë ti zemji ręka cvjardnjeje i wupartosc; jakô zemja — takji lud; cężkô robota zrobja z Kaszebov cężkjech ledzi; lechotę deszë zatacelë głębok vev se. Słunuszkem, co rozvjidnjô nom to belni czëcé je leteratera, ręką Kaszebë tvorzonô.

Człovjek volni jednak nji mog przińc na gorzlevosc do zemjë, z chterni żeł. Njima wu nas patologeczni gorzlevotë. Na codzeń i v njedzelę novjici nosimë cemnavi, czorni farvë wobleczenja. Czë to z przëpodku? — Nom statecznosc i vespjek mjeli.

Njechbe jak nobleszszi beł nen dzeń, v chternim ledzom mokleznovi robotë przińdze vëproscec chrzepte. Belnjeszą je spravą belnota teho czeciho (teho, co sę v se czeje), chterno beło przë prôcë vjolgji, co je pesznotą na mjarę ledzką; geńbovni są dokoze ti robotë, v chterni je zaprzeczenjë, co vjolgji i peszni v człovjeku. Chto chce panovac nad czims v mjono svoji „mocë“, ten zveczno ju zatraceł belniho decha. Pałka gumovô, pravo „mocni“ tak długo trzimją ledzi v kopjicë, jaż wonji nje zvalą ze se bojnotë. Pałka godô do sztivnech karkov i gnotov, ale njigde do serca i rozemu. Żebe nastą svoboda, rovnota i bracinnota, trzebno beło v mjono nech simbolov mordovac, zabjijac. Revolucejô fizecznô czeżbe konjecznô beła v kożdim przëpodku do przebudovanjiho geńbjąciho porządku?

Kaszebji nje są zrodzoni do njevolë, nje staną sę też norzędę fiziczni revolucejë. Regjonalizm nje je zocząttkę

Deje:

Jesmë svjodkama procesu, jak vortosce norodni (a vjic i regjonalni) coroz vjici vëpełnjivają jistę kulterarną kożdiho norodu. Norod i państvo budeją sę z mocov partekularnech. Przińdota i varenkji są nom wużeczni v tvorzenjim i wustateeznjenjim domocech, kaszebskjech vortoscov kulterarnech. Do prôcë vjic: cegjełkę po cegjelce — v zavjerzenjim i mokleznje!

Vanoga.

anji jistą Kaszebjiznë. Regjonalizm żeczno sę dzis vjidzi ve vjidovjiskjach (tuńcach), v roboce, jaką checz może vëkonac; regjonalizm dzisnjeszi to vjidzałosc provincejë dlo goscov ze stolece państva. Sprava kaszebskô ju dalek przed „zimkjem norodov“ beła poreszonô. Kaszebjizna nje je brzodę konjunkturë, modą v sezonje „zimkov“ i „norodov“. Njech wo tim be vjedzelë ti, chternim svjeci misejô sztołcenjô Kaszebov bez wobzeranjô sę na nę evoluceję dzejovą.

Spravjedlevosc, chterna służi totalizmom, chterna mô chronjic „teoreję”, mô stojec na starże zvjartotë ras i norodov — nje je spravjedlevotą. Demokraceji v spravjedlevoce njima. V rękach brzedotnech ledzi i provdzevô demokracejô gjinje. V stosenkach normalnech — chto żądô spravjedlevotë njech som mdze spravjedlevim.

Nje je rzeczą przëpodku, że na lepszé żëcé, do chterniho razem duńc chcemë, vzeromë wod stronë człovjeka. Pozerającë wod stronë vëkombinovani dejologijë — możemë v tim bëc bojni, że sę zapatrzimë a zabejemë wo samim człovieku. Charakter belnotë Kaszebë njech be vjedno beł zgodni z charakterę takji kulterë. Z kultere norodu poznovomë vortotę takjiho norodu. Nje kładzmë vjic rękji do robotë każdi, chterna człovjeczińştvo v szlimje topji — to nopjervi, potemu, czëż godzi sę bëc stroną vjedną tą, wod chterni sę żądô, chterna służi do wobdzeranjô? Kjej vjemë, że mova najô je m o v ą, nje czims zepsetim, czeho lękac sę noleżi — czemu, cui bono, momë woddac bogactvo, dzél naji kulterë na wutopjenjé, na zanjikvjenjé? Novjinkama społecznima chutko przejmovanima mjeszą zrobjimë naję „długotę“, a le v nji całô nodzeja. Njima molu wu nas na spekulaceje politeczno-partijni, społeczni czë religijni; kjej sedzimë na gvosnim molu, njech be ju njicht nje probovoł nekac nas z te mola! Wo Kaszebach, norodze przëmorskjim njijak sę nje czeło v dovnjeszech latach. Njevolô przëbocza, że v nogorszi godzenje jesmë Polochov sprzëmjerzińcama.

Długota belnotë Kaszebov wobarnja nas wod dzejoviho zanjikvjenjô; Kaszebji zasłużelë so na żëcé v czasu spokojnim — bo dobrze służelë spravje vespolni pod cezińcem. Kaszebji, to lud lubjejący volnotę i spravjedlevotę. Dzisi paneje na svjece moc. Poczestnotą człovjeka wona nje je! —

Głose prasë wo sp. Dr Aleksandrze Majkovskjim

Mjarą poczestnotë, jaką sę mô v ledztvje je czesc chternę człovjek v żëcim i po smjerce wodbjerô. Majkovskji jakno lekorz beł baro lubjani i vësok stovjani przez bleżnotę. Njechże wo tim svjodczi skreszivający fakt v dnju pogrzebu: Do budinku żałobniho przëchodô starinka z knopem dosc v latach i rzekła: „zdrze, chłopku, to je nen Doktor, co ce vëlekovoł“ i vsëna Mu vev zestedłi członkji wobroz Nosvjętszi Pannë. Jakno człovjek prôcë dlo wogloviho dobra vsebotu kaszebskjiho beł Majkovskji szerzi znani njiglebe sę to vjidzało. Vev trojnech kondolencejach czetomë lest, vërożający rozjivrzenjé vespolé ze smjercą Majkovskjiho jugosłovjańskjiho wuczoniho, prof. universitetu, Ileszicza (vedług naji pjis.) ze Zagrebu. Baro pjękno pjisze cządnjik czeskji „Slovanskji Przechled“ v artikjelu A. Frintë — Dr Aleksander Majkowski. Mjileczni naznankovanjé postacejë Majkovskjiho przez Czechov dovô mjarę poczestnotë, jaką sę ceszeł Majkovskji i navetka zagreńcą. Znankovni baro je zdanjé vëjęti z lestu Majkovskjiho do vastë Dr Frintë z 15 XII. 1935 roku. V poslednim lesce — pjisze Dr Frinta — chteren wod njeho mom, dzękuje za żecznotę najiho „Slovańskjiho Przechledu“ do Kaszebov, a jivrzi sę z „głębokjiho antagonizmu midze Kaszebama a Polochama, chteren szkodzi v zajmach Słovjanjiznë, ale je zveskovni Njemcom“ . . . („ktery neni zajmu Slovaństva, ale na prospech Nemcu“. . .) Kuńczi sę no boczenjé wo dokozach Majkovskjiho „Remusu“ ë Historejë. Nadpomikô jesz autor wo pogrzebje kuńczącë, że manifestacejnim pogrzebę wokozelë Kaszebji svoję vdzęcznotę zasłużonimu Majkovskjimu — „Jehož pamatku zde uctivám s bolestnym poukazem na tragiku jeho pracovitého života.”

Cządnjictvo kulterarni polskji i kaszebskji baro vjele przënoszô wo Majkovskjim.

„T e k a P o m o r s k a“, Toruń stecznjik - łiżekvjat. Andrzej Bukowski — Aleksander Majkowski (wspomnienie pośmiertne). Autor baro żeczno vdorzô prôce i zgrove Majkovskjiho, stovjającë nom postaceję, chterni jista to prôcô i zgrove dlo ledztva kaszebskjiho, jak i Polskji. Nje je to całovnô bjografijô, ale womeńte evolucejni Majkovskjiho, chternech dobetnjejsźé przeńdzenja jednech v dregji są jesz v zatacenjim, bo vëmogô to vjększi prôcë.

Czetomë vjic v dzelekach boczenjiho wo wostonkach (pobetach) Majkovskjiho v Varszavje (wodkrecë pomjonnjoka Mickiewicza), v Grifiji, Monachium, v Zurychu v Szvajcareji, v muzeum polskjim v Rappersvilu.

„O znaczeniu obydwu momentów (Varszava i Grifijô) mówi Majkowski w swoich wspomnieniach: „Pomniki książąt kaszubskich w Gryfii i śpiżowy pomnik Adama stały się zniczami, od których powstał mój zapał w następnych latach na polu narodowym. Między tymi dwoma punktami obracała się

moja działalność w następnym czasie". — Pjisząců dali wo nech wostonkach (pobetach) na cezenje, vdorzivô wo Gdińsku. „Drużba", „Grif", dokozk „Jak v Koscerznje koscelniho wobrelë", vjinoszk spjevov lirecznech „Spjeve i frantovskji", Historejô, to są belnjeszi stępjenje, po chternech vzenjik są Majkovskji „Remusę" do vëszavë njesmjertelnotë dlo naju. Vev cządnjiku „Front Zachodni" z łiżekvjata czetomë artikjel też A. Bukovskjiho: Aleksandra Majkowskiego walka o Kaszuby. Autor vskozivô ve „Fronce" na Majkovskjiho-bjotkorza procemku germanizaceji Kaszebov. Bjotkji z njemczezną wu naji mjoł so za wobovjązk svjęti. Provadzec ję mjelë młodo-kaszebji przez starę wo svojszczeznę, be na nji pozdze belno sę vesprzec. Autor dovô vjele vějimkov z artikjelov programovech Majkovskjiho:

„Dla nas (młk.) wszystkie te przejawy życia swojskiego, objawiające się bądź to w podaniach, bajkach i pieśniach, bądź to w obyczajach, strojach, budowie chat i świątyń, są fundamentem dla gmachu przyszłości, są tym, czym ziemia rodzinna dla drzewa. Jeżeli uda się obcej ręce wykorzenić nas z tego podkładu, fala wynaradawiająca uniesie nas tam, kędy porwała zaginionych braci naszych na zachodzie nad Odrą i Elbą."

„... Wydobyte a zapomniane, mogą te twory ducha ludowego stworzyć pasmo, łączące obecne pokolenia z przeszłością w braku tradycji historycznej i wykorzeniony formalnie lud złączyć silniej z ziemią swą i wlać weń miłość do tego, co swojskie."

Provdzevi są słova A. Bukovskjiho, kjej pjisze:

„Wyrosły na takim gruncie „ruch młodo-kaszubski nie mógł być prądem jednostajnym. Obejmował wszystkie współczesne ważne dla Kaszub sprawy. Prócz zagadnień kulturalnych i politycznych miał także na uwadze stan gospodarczy i przemysłowy oraz społeczne położenie ludności na Kaszubach. Działalność nie ograniczała się zresztą do samego wypowiadania się na łamach „Gryfa". Młodo-kaszubi oddziaływali na teren bezpośrednio, organizując odczyty, wystawy ludoznawcze (w Kościerzynie i Sopotach), biblioteki, oraz szerząc — poza Kaszubami — na łamach prasy zainteresowanie do zapomnianej ziemi nadmorskiej."

Kuńczi autor svoj artikjel v te słova:

„Aleksander Majkowski był w dziejach kaszubskich wysłannikiem białego Ormuzda, był świętym ogniem, który walczył z germańskimi sępami, wysłannikami Smętka". —

„Filomata", cządnjik věchodającí ve Lvovje vespolë ze smjercą Majkovskjiho podovô przedrek 4 Jeho odov według Horaciho pod zevjiszczem Horatius Cassubiticus z malinkjim przedesłovem (vstępem) — Stanisław Patoń, skłodającë na ten ôrt tczę Majkovskjimu.

„..Niechże ten przedruk tych 4 ód tłumaczonych w języku kaszubskim będzie hołdem Filomaty dla wielkiego patrioty i humanisty dra Majkowskiego, a dla młodzieży gimnazjalnej Pomorzą bodźcem i zachętą, by poznała piękne narzecze kaszubskie..." —

„Klëka" z dnja 15 strumjannjika przënôszô artikjel vastë L. Roppla — Ambasador kaszubszczyzny. Czetomë na początku:

„Trzeba się przede wszystkim starać o „umiejscowienie" Jego postaci w ogólnym ruchu kaszubskim, trzeba rozumieć cały nasz ruch regionalny od poczynań Cenowy, trzeba sobie zdać sprawę co zrobiono do czasów Majkowskiego w dziedzinie kaszuboznawstwa, a co jest obecnie. Przyznać, oczywiście, trzeba, że cały splot zagadnień zostanie rozwiązany staraniem powołanych ludzi, jednak dotychczas wszelkie poczynania kulturalne na terenie kaszubskim nie odbyły się bez Niego..."

„Majkowski był reprezentantem niezależnej myśli kaszubskiej, symbolem służby i oddania się dla umiłowanej idei."

V postępnim vątku artikjelu rozklivô autor pitanjě: Ceż to beła za dejô? Rzekbe jem: A wona beła spolivanjim sę na voltorzu mjelotë dlô dejału: Kaszebe! Żëcé, chterno woglovo naznankovoł v svojim boczenjim v. Roppel i jinech artikjelov autorovje svjodczą wo tim.

Takjima słovama kuńczi sę artikjel:

„Sądy o d-rze Majwkoskim, które o Nim z ust ludu słyszałem były zawsze pochlebne. Słyszałem nawet, że ubogich pacjentów leczył darmo, że chodził od checzë do checë pytając o to i owo, pół żartem, pół serio wypytując się jak to dawniej bywało. Przedeptał całą Szwajcarię Kaszubską, której dwa opisy zostawił („Zdroje Raduni" i rozszerzony „Przewodnik po Szwajcarii Kaszubskiej" wyd. PTK.) nosząc ludziom nie tylko „pociechę fizyczną", ale i czasem — swoje książeczki kaszubskie".

„Bezpośredność w rozmowie, głębia i wdzięk sprawiają, że ja np. nigdy o Nim nie zapomnę".

„...Przez Polską Akademię Literatury został odznaczony wawrzynem, my, ponieważ nie stać nas nawet na rozszerzenie muzeum czci Jego imienia, starać się będziemy, aby o Nim nie zapomniano".

„Kaszuby" dodovk regionalni „Gazety Kartuskiej" z dnia 26 marca przënoszają baro farvni boczenjë: Pamięci wielkiego naszińca Aleksandra

Majkowskiego (1876—1938) — ks. dr L. Heyke. Boczenjé to posmjertné je vjelevortni, bo pjisani zez vdarzenjiho naszińistva ks. Hejkjiho z Majkovskjim. Przez znankovni vjerszte: Samotny bojownik, Pomorzanie, Rozpacz, Zvjercadło czarodzejskjé, chterne autor boczenjiho vplotivô, czetińc może vseczec deszę Majkovskjiho to samą, wopuszczoną, jivrzącą sę, to znovuszku pełnô gonu, stateczniho zameszlenjô nad ledę svojim njemim, a chternimu v zgrovje vëszavni chcołbe (Pomorzanie):

„I z twoich gruzów wieczną zbudować świątynię
I czoło wieżyc wynieść ku gwieździe polarnej
A w chmurach zakląć chorał, który wiecznie płynie".

Zôs sztocek grędë męczi ję (deszę), bo hevoż vjidzi le (Rozpacz):

„Mogił kamiennych potężny rząd,
Zawiści małej śmiertelny trąd,
Na czole ludu — w wieku i ćwierć —
Jest napisana: haniebna śmierć."

To bol ze svjądë: „Somotny ja idę..." i jakôs vizejô merô Morlavë v kuńcu vjersztа vcłô:

„Umierający..."

Ale nje wupodô desza, chterna taką strenę mô v sobje (Pomorzanie):

„Ty jesteś moich marzeń uroczystą wiosną
A mojej troski ciężkiej nieprzespaną nocą,
Ty jesteś zwątpieniem moim, — mojej wiary mocą!"

Pjęcstronovi artikjel v „Kaszubach", to spjisani vdor godkov i przeżecov Majkovskjiho z ks. Hejką na vojnje i po vojnie.

„Od czasu, — pjisze ks. Hejka — gdy osiedlił się dr Majkowski w Kartuzach, często się spotykaliśmy i często rozmawialiśmy o sprawach swoich, zwłaszcza kaszubskich."

Tak kuńczi sę artikjel:

„Niech mu więc lekka będzie ta ziema kaszubska, dla której żył i niestrudzenie pracował! Niech mu te drzewa i lasy kaszubskie z roku na rok szumią chorał wiecznej miłości i wiecznej wdzięczności i wiecznej świetlanej pamięci."

Njima tu molu na digresijkę wo zrzeszińcach. Autor nje napjisoł wo vějimnjęcim simbolistecznim stanjicë ë gves be sąd ten tej jinszi vëpod.

Gazetnjictvo pomorskji i njepomorskji (I. K. C. i jini) v jeden ton żałobni zvękło.

„S ł o w o P o m o r s k i e" pjisze baro żeczno artikjel: Zgon Wodza Duchowego Kaszubów (Pamięci dr A. Majkowskiego) — Szperacz. Autor podovającë cig żëcô Majkovskjiho naznankivô Go jakno bjotkorza wo Polskę i Kaszebjiznę, chteren tvorznjovą procą kulterarną vëpjisoł na skarnje vsebotu (duchovoscë) kaszebskjiho dobetną znankę. Hevoż tak pjisze v kuńcovech dzelach:

„Po kilku udanych próbach literackich, ogłaszanych pod swym nazwiskiem lub pseudonimem Jana Starzy i Świętopełka Sudomskiego, puścił Majkowski w świat utwor „Na pustkovju" — pierwszy tom swojej obszernej i wycyzelowanej powieści kaszubskiej pt. „Żëcé i przigode Remusa" (1936). Jest to pierwszy a zarazem najlepszy wyraz kaszubszczyzny literackiej.

„Literatura kaszubska, a z nją polska literatura regionalna poniosła ze zgonem Majkowskiego niepowetowaną stratę."

„Odszedł głośny nie tylko na Pomorzu pisarz i organizator, którego nazwisko zapisało się chlubnie w księdze dziejów Kaszubszczyzny obok dra Floriana Ceynowy i Hieronima Derdowskiego."

„D z i e n n i k B y d g o s k i" v dzelu „Nauka — Literatura — Sztuka" dovô artikjel: Trudny żywot Aleksandra Majkowskiego. Pisarz, który Kaszubów wprowadził do Polski — Henryk Kuminek.

Czetomë v gvesnim molu:

„...Tradycyjna linia wielkich wodzów duchowych Kaszubszczyzny: Ceynowa — Derdowski — Majkowski, właśnie w Majkowskim znalazła swój punkt szczytowy..." Dalij podovô autor cig żëcô Wumarłiho, Jeho gon wo „własny wyraz artystyczny kaszubszczyzny" i wo wodpojęcé Kaszebov dlo Polskji. A szła na prôcô „dwoma torami — pracy zawodowej i posłannictwa kulturalnego przez całe jego życie."

„...Schyłek życia schodzi mu na uciążliwej walce o byt, która marnuje jego siły i nie pozwala na pełne wyzyskanie jego talentu i możliwości."

„Działalność pisarska Majkowskiego trudna jest do ogarnięcia w całości. Rozrzucona po czasopismach i broszurach, wymaga dopiero zebrania i opracowania. W każdym razie walor jej jest ogromny i bez niej nie można sobie wyobrazić dzisiejszej literatury kaszubskiej".

Wo „Żëcim i przigodach Remusa" pjisze autor z vjalgjim wuznanjim. Całi artikjel napjisani je z vjalgą żeczlevotą do wosobe i prôcë Majkovskjiho. Hevoż tak sę kuńczi:

„Pierwszy powieściopisarz kaszubski, twórca i wodz duchowy ruchu młodo-kaszubskiego, o którym śmiało można powiedzieć, że dał Kaszuby Polsce i zdobył dla Polski serca Kaszubów, zasługuje na zaszczytne miejsce w polskim panteonie narodowym."

Prasa w całosce z vjalgą żeczlevotą pjisze wo Majkovskjim. Naju Kaszebov baro to ceszi, bez to vjidzimë też nje njechanjé Kaszebjiznë, a wokozanji belné nją zaczekavjenjé. Jednak jak vszędze muszi sę nalezc jakjis mrëk, tak i v tim vëpodku dożdelejesmë brzedotë, — — Vasto X! Może vasta sę szerszenjic i njigdze nje bëc też. Nama bjerzesz,

BERNARD SECHTA. DZEVCZĘ I MJEDZA

(Dokuńczenjé)

I hevoż vątk dokozu, choc mô v se zakłodnję tragiczną, nje rozvjinjętą, nadovołbe sę nolepji do wopovjescë. To też autor som v njechternech mołach woddovaje sę motivom wopovjodokji (epicznim). Vesmë na to cali zoczątk V aktu je wopovjodoką. Jesz jedno godo za tim, że momë tu gvoscevje przejinaczoną wopovjesc, jesz nje napisaną: To pesznė naznnankovanjé (charakterizacejô) Monjikji, Valkusza Zelonkji ë podfarvjenjė srodovjiszcza. Kuleż vjęci molu bełobe na to v provdzevi wopovjesce. Sechta to poeta vjelostronovi i młodi, chto vje czë jakno talent epiczni nje zaskoczi naji dokozę prozajicznim. Svjat bo skromnech ledzi, ale wo belni desze (Mjotk, Valkusz) to jeho jakno poetë nolepszô strona.

Pjisovnjô jeho jesz je vjedno v rozklecim. Mô wona v tim dokozu znovu jinszi zasade. Wopjerô sę barżij njigle donątka na polskji, chterna ko sama so nje da jesz radë. Më Kaszebji mjelebejesmë ję mjec ju zgodną, skorno przekovanjė sę wo nję slodni ju pokolenjė rozstrzegło. Vjidzi sę, że za vjele tu trzosku i grezdanjiho vkoł ni temë, a za mało dobri volë. Pjisovnjô je ko nopjervi rzeczą zgodnjictva i tradicejë, ë na kuńcu dopjerze dobetnotë (scesłotë) foneteczni. Pjisovnjô Sechtë je terusku wuproszczałô. To gves je dobrota, ale rovnak wod konsekvencejë dalekô. Pjisze vjic (str. 51): milę sę (mylić), ale pewny (str. 53), i pjisze nichto, ale wjinny (vjinni!) i t. d. choci, że głosovo njima v nech słovach rożnjicë. Na nen ôrt Sechta duńdze vnetk całovno do polskji pjisovnjë, ale też do czesti dezworjentacejë czetińca. Wuznovajemë to za skazę dlo naju, a no rozklecé za krok v slodę.

Juvernô njerovnota zachodaje v słovnjiczku, jakji Sechta dodovaje do svojech dokozov, a chterne są dlo nowukji baro vortni ë v kożdim razu czekavi. Njerovni, jiże dovaje wobjasnjenja to leterarni, to etimologeczni, to porovnanjiho, jak sę navjinje. Provdac, że tu nje je możno vëmogac neho, co wod dokoza dobetno nowukoviho. Jednak żle cos, to pravje słovnjiczkji zasłużivałebe na m o ż e b n é woprocovanjė ze starą. Słova takji jak draszovanjé (str. 95), dze jindze nôrt, môl, żôga, kjipa etc. vërazno vjedejąci sę z njemjeckjiho mogą bëc podani dlo porovnanjiho, baro powuczniho, z njemjecka, vjic: dreschen nord, säge, mal, kiepe etc. Też z polska podovani mogłebe szerzij bëc wuvzględnjoni: szlach — szlak, krekvjô — krokiew. Dobetnosc, dopełnjenjé słovnjiczka nje są jak przedni. Są też njekjede njetrzebni czë rozvlokłi wobjasnjenja, jak chłop, wużercé, pravo, papuza, głuszovka i jini. Bokję ne vszetkjiho noleżi sę słovnjiczkom vlalgji wuvożanjé.

vasto, baro vjele, a słodkji korbanjé wo Kaszebach szpacisz do smjesznotë. Możemë sę też wodkorbic (le smjesznotą nje!), na to jesz nom signje... Majkovskji nie „skończył się!" Won je tak dlo naju njesmjertelni, jak njesmjertelni je Jeho dokoz.

Jini rzekbe vespolé z tim: to je zarazlevô słabjizna belnech... pocztarzov kulterë i szędarov lojalnotë...

Akademije v Kartuzach przë vjeloce zeszłiho ledztva i v Gredządzu, vjeczork leterarni v Tornju, komers żałobni v Poznanju na tczę Majkovskjiho svjodczą jesz dobetnjej wo Jeho poczestnoce. Prasa woglovo i ledztvo kaszebsko-pomorskji spełnjelë svoj wobovjązk. Wutceti beł dzęką, wutceti beł kłonę provdzevi Sin zemjë kaszebskji, chteren miru nji mjoł, a m i r trebaceją nama doł! Ręb j o k.

Wo najim jęzeku

Czas njiszczi czë jinakji vszetko na svojim drożeszczu. Choci mu njejedno sę zdrożnjô, kjede je v naczęcim, v sełach jeho żnanka wostanje vjedno. I tak bivo z jęzekję. Jinakji sę kultera, a v parce z nją jeji veroz: jęzek, estetika jęzeka. V zanoleganjim wod zjinaczenjiho sę kulterë, przëjęcé jini, sobje bliskji, gjinje apartnota przedniho jeji verazu, zlevô sę z novą, juverną kulterą i jęzekję. Tak możemë leno rozmjoc evoluceję movë wu naju. Kaszebskji jęzek v svojech fazach vczasnjeszech, kjej jini norode v svojim rozklecim sztełcelë svoj jęzek novożetni, stojeł na zemnim punkce. Bo hevoż stracelejesmë becé dlo vseapartniho rozklecô kulterë. Żëlejesmë v zależnoce. Zależnota sama nje njiceje, le hamuje. Wuprocemnjenjé sę (wustosunkovanjé sę) do nji może le znjicovac. Nasze wuprocemnjenjé sę beło vjedno takji, że vseczecé nasze beło zvarconé vjedno vjęci do svojiho; przënomji wu ledu. Tu muszimë rozmjoc, czemu momë jesz gvesną skarnję svojszczeznë. Strëżka naji kulterë tim samim koretkę płena so, schnącé vjęcij na gvosnim grunce. Bo te selë inteligenceji, jakô beła, szłë dze jindze, nje krzeselë domocë, jiże ta ji nje siga.

Mova najô kurczeła sę v słovach i jinech znankach, chterne wo vseapartnoce svjodczą jęzeka.

Dokuńczenjé na str. 43

Dechu, v kroj lecë Veletov
Zarzekłech budzec wotrokov...

VZENJIK ARKONË

Tragedejô v 4 aktach — AKT PJERSZI

3)

GULICEN:
I desza ju też jakos rosce v mje!
Oh, brace moj, vjidzę v ce drożeszcze!
Tę strzelbę jô njesę, bo muszę żëc.
Le płenje v mje storô jesz Vendov krev,
Klepje v mje serce jesz no jech.
Gulicen mjono mom jô z tech,
Co movę naj wojcov mjoł v wudbje tcec
I mom ję jakno svjętosc jesz
I mjełosc do nji polę v szerz,
Bo kuleż ję znjicec chce cezech plev!
Moj brace! Choc prosti jô venjik mom
I prosto tę zemję tak lubjeję
Scesnjë mje bracinno dzis skarń,
Njech czeję kusk Vzenjiku dzisi som,
Jak czec mosz naj jistni.

ALIKS (wotmikô remjona):
Poj, wuczeję!
I tvoja pjers cvjardô i lubjenjé,
Moja zôs spjeva zrodzą barń,
Że kanje nom vjalgji v naj dzejach dzeń,
Co meri zjinakji namjenjenjé
I czurë i geńbë nom znjikvji ceń...
(Podają so v remjona— za szteruszk)
Jesz rzeczë czë vjici je ledzi vkrąg,
Chterni MAC mają v lubjenjim?
E jakuż ce nje zmjot jesz Njemcov drąg
V grędze, v tak cvjardim znjemczenjim?

GULICEN:
Są kjile. Je jeden, co svońskji głos
Czeje v se. Jidze drożeszczę,
Na chternim wod knopa tak chodoł, ros,
Jak tatkov tatk jemu doł przëkoz jic.
Je dregji, co manji wo zjodku — pjic,
Bratov be jęlë psuc tę rzmę,
Za chterną jesz jesmë vcig mocnima:
Naj movę nom rabczą v svi pojidze
I vjarę jech robok nom trejë, żgrze!
Tu muszisz mjec cvjardą moc stolema,
Be dozdrzec MAC, be svjętą chovac zvecz
I lubjenjim vstec spjerac rodną checz.
Ten pjerszi to Zvecza. Choc je jak ceń,
Ale mô vjalgą vev se moc.
Z nji krzosô vstec zbudë płom,
Poli nją, rozvjidnjô tę noc,
Co jasni naj naszła tak mero dzeń.
Jeden won może woszoc płoc;
Jeden won może lede klec
I z chmurniho njeba wusk, signąc grom.
Won poli grez v naj pjerse vëznobłi.
I dovô pjic, kjej jesmë vëpragłi.
Jô lubjeję naj Zveczę i go vstec
Mdę hevo tceł. Njemc temu nji mog zmec...

ALIKS:
Vjic rzeczë mje, dze won, dze checzę mô?
Provadzë mje jesz dzis do nje.
Choc vjidzę go v woczach, a desza znô,
Vjidzec chcę róvnak blisko se.

GULICEN:
Poznosz i jinech: Szlovę jesz,
Veńdę, Barnjevjicza, co też
Wo zemję, wo movę, wo tatczeznę
Wod Zveczë tu turzenjô vzęlë skrę.

ALIKS:
Przovadzë chutko. Njech...

GULICEN (v zameszlenjim):
Ja, ja —
Wod obra Kosova ter' muszę jic
Do Szlovë, że jachtę mdze mog so vzic.
Rzekę, be spjersza ter' szła
Sprava wo Ruję, Pomorzkę.
Be zvołoł nas z pjerszech vev Zveczë próg
I dac naj zajmov zodzerzgę.

ALIKS:
Bjej, żdac mdę na vjedzę jak na ten rog,
Co vjeczniho szczescô mô przenjesc zdroj
I głosę svim przënjesc mô parmjin dnjov
Rozvjidnjenjô naj, zgłëszec vargov troj,
I zatrębjec ledov pomorskjich nov.
Bjej, chutnjij tej będę zdrzoł v Zveczë błôs
I wuzdrzę v njim zdrzadło naj pjervech czos
Pokrzësę z nje vëprażonech,
Rozgrzevoł mdę vëznobjonech.
Be povstë nom zvęknął ju vjalgji zvon,
E zreszeł sę cvjardi naj decha drzon.
Bjej, serce sę moje do njeho rvje,
I do vas tu vszetkjich, co mota grez.
Bo z jedni skrë płomu naj zocządk je!
Oh, Rujo! Pomorzko! Ju jesmë ti,
Co mają dlô cebje vszerz wotemkłi
Serca i ręcov moc jak juńc;
V smjercë choc pudzemë dlo ce tuńc.
Të muszisz vstac volnô i zlegnje ,bjes,
Co pojął ce v wuzdę i v lincuch skuł,
Be's chodza mu czurzec jak v jerzmje muł...
(Postępni vątk mdze.)

WO NAJIM JĘZEKU (Dokuńczenjé ze str. 41)

Checz zreta ję wod zanjikvjenjô, wuvzęcé kaszebjiznë, jakji je ju wod gvesniho czasu, — wod wusmjercenjô. Proba nadovanjiho naji movje jeji przënoleżni apartnotë nje je znanką separatezmu czë wużerciho, ale z konjecznotë zgrovë vsebotniho navjązanjiho te, co beło. Czas jinakji vszetko i to, co roz navetk zanjikvjeł. Njechże sę tej nje dzevją njechterni słovom wodnovjałi naji movë.

Wona jidze z checzë. Njekożdi „neologizm" je newologizmę, to le je novjęci forma leterarnô i gramatecznô (a to je vszédnim — pospolitim). Kaszeba movjącë nje kjereje sę dokładno jak słovo veznje; wu njeho je provdzevô licentia poetika. Te jem sę dokonoł, kjej jem sę petoł v godce v torgovi dzeń kobjetë starszi (z Pomjeczena) wo słovje huba, hubovac. Rzekła mje: „To może rozmajice vząc, jak ten s a t z je. To może znaczec cos wo kradzenjim (!) i też gutorzec."

Më, chcącë cos leterarniho stvorzec (ko nje jesmë z drevna i do drevna), muszimë sę kjerovac estetiką movë dlo naju i nadanjim dobetniho znaczenjiho słovom v gvesnim dzelu. Że ten nasz jęzek je njerozmjałi dlo kohos, to vjina v dzelu czetanjiho. Ko rozmjałi są na Kaszebach słova: wuskula, klec (rozklec, rozklecé) njikva, ji forme gram., dejô, trzebno, wuvząc sę na co, do cze (wuvzęcé) i jini.

Tim hevo artikjelkję chcołbejem dac skromné boczenjé tim, chterni nas sądzą wo chvitanjé słovav z... povjetrziho. „Skamieliny" pravje mają dlo naju vortnotę, bo v njech je najô provda. Wuprocemnjenjé sę słova do dziseszniho ledztva mjastoviho znaczi teli, co pjisac lecho po polsku.

Żebejem mjoł koszlavjic se samiho dlo smjesznotë dregjiho, a mojiho znjiżenjô, mojiho „jô" statecznô wupartosc mje nje dozvolô! I-r.

Co sę czeje ë czetô

Sprostovanjé ze spravozdanjiho wo akademije

V wobgodanjim programu i v jeho vëkonanjim na akademije na tczę Majkovskjiho wopuszczoni beł jeden baro vożni womeńt, a to: wodczetanjé vëjimku z „Remusa", v chternim Majkovskji zarzek svoję deję wostovjającë ję nom jakno testament. Vasta Robert Kolka, chteren wodczetoł nen vëjimk i sta-

---

JAN PATOCK

Kołpje

(Povjostkji kaszebskji, dzél dregji — dregô kopa povjostk kaszebskjech)

V lese na wostrovskjich pustkach żeł roz samotno kovol. Posodoł mołą chalepę ë kuznję, a żevjił sę rzetelno z prôcë svojech ręk. Roz szed po lese ë przëszed nad morze kole Jastrzębji gorë. Vjidzoł, jak troje kołpjov z morza przëlecało ë so na strądze wusadło. Chcoł ptochom sę z bliska przëdzrzec ë vdrapoł sę za gorę na doł nad morze. Ale jak sę zdzevjeł! Kąpało sę ve falach morskjech troje dzevczątk tak pjękni... V svojim żëcim won takji pjęknoscë nje vjidzoł. Priskałë sę vodą i tak snożo spjevałë. Nomłodszi dzevczątko sę mu nobarżij spodobało. Na strądze leżałë wubranja dzevjic, klede z pjor kołpjech. Nomjeszi kled vzął kovol ë skreł go v krzach. Dzevczątka nje vjidzałë młodiho kovola. Vëlazłë z morza ë wobloklë svoje klede ë stałë sę kołpjanama. Nomłodszô nje nalazła svoje ruchna, szuka ë szuka, ale jech nje nalazła. Sostre wodlecałë przez morze v nordę ë wona wosta sama ë płaka. Teruskę młodi kovol vëloz z krzokov ë pokozoł sę ji. Proseło go, żebe ji kledzek kołpji woddôł, won rzek:

— Poj ze mną mom checze, dom cë jini ruchna ë të mdzesz moją żoną.

Szła z njim, mjeszkała z njim v checzach v lese na wostrovskjech pustkach. Za rok dosta sinka, baro pjękniho knopa. Dzecko chovało sę dobrze, wurosło ë beło baro mądri. Matka wopovjoda mu v cezi godce wo zomku cedovnim, chteren stojeł na gorze daleko za morzę v nordze. Tę je ji wojczezna, za chterną wona tak baro tesknji. Roz v maju, kjej las sę zelenjeł ë ptoszkji tak snożo spjevałë, szed kovol do mjasta. Bjałka przeszuka całą chalepę, a na przętrze v skrzenji nalazła svoj kołpji kled. Wobszuka svoje dzecko, woblokła so kled ë wodleca przez morze! Kovol pravje vrocoł ë vjidzoł kołpja v lefce nad falami. Bjegoł dodom ë zazdrzoł do skrzenji na przętrze, kleda kołpjiho nje naloz. Vjedzoł, że żona wodleca przez morze do svojech soster.

Beł baro smutni, a sink pitoł sę:

— Tatku, dze nenka je? Kovol wodpovjedzoł:

— Nenka nje je vjici wu nas. Co dzeń patrzoł kovol ze senem na morze, ale kobjeta nje vroca. Mjinęło sedem lat. Kovola nje beło doma. Przëleceł kołp wod morza ë wusod na dachu checzë. Knop vëszed na podvork ë kołp zlecoł do njeho, smukoł ë kuszkoł go ë szeptoł mu so v cezi godce do wucha ë wodlecoł. Kovol vrocel z lasa. Sin mu szed naprzodk ë wołoł z daleka:

Dzis beła nenka wu mje. Vjem, dze wona je. Mjeszkô daleko za morzę v złotim zomku wu svojech soster. Pozvolë ë jô porezeję do nji! Kovol nje chcoł knopa puscec, ale ten go dzeń v dzeń prosel, a wojc rzek:

Vędruj z Bogem a pozdrovjë nenkę, kjej të do nji przińdzesz. Knop szed v svjat szëkac złoti zomk v nordze za morzę, dze jeho matka mjeszka.

teczno go woddoł, przëczenjającë sę do vlenjiho decha Remusoviho v wuroczeznę, beł pravje jeji inicjatorę.

Złożenjé vjińca na grobje Majkovskjiho.

Koło Krajoznavczi przë gimn. Soster Urszulankov v Koscerznje pod przevodnjictvem wopjekunkji v. prof. Fierlus, na viczeczce v Kartuzach, złożeło 13 maja vjińc na grobje Majkovskjiho, żebe na ten ôrt woddac Mu tczę.

Żałobnô akademijô.

Starą Stow. Chrześc. Narod. Naucz. wódbeła sę v Gredządzu v sale „Pod Złotym Lwem" na początku maja żałobnô akademijô na tczę Majkovskjiho. Sala beła pełno ledztva. Na dekoraceję złożeło sę midze jinim portret Majkovskjiho na pospodlim Bjołiho Worzła ë Czorniho Grifa.

Akademiję zagajeł prezes vasta Delevskji, vitającë goscov. Tej „Chór Nauczycielski" pod kjerenkę vastë Malinovskjiho wodspjevoł spjevę: Skarga — Heydn. Potemu v. kjerovnjik Vrzesinskji wodczetoł ref. pjora znaniho ze svojech prôcov kaszebskjech J. tocka wo prôce politeczni, społeczni i leterackji Wumarłiho. Wodczet przeplativani beł wodczetivanjim vejimkov z „Remusa" i z tvorznjë Majkovskjiho. Wuroczestą akademiję zakuńczeł „Chór Nauczycielski" spjevą „O ziemio ojców" i vjinuszkem spjevov kaszebskjich.

PRZEZER VEDAVOV

— „Ruch Słowiański" Nr 4 R III jakno przedni przenoszô artikjel: Jak możemy nieść pomoc Łużyczanom — Władysław T. Wisłocki. Autor vskozivô na konjecznotę pomocë bracinom nad Sprevą, pjisze wo malim zaczekavjenjim sę jinach państvov słovjańskjech Łużiczanama. Peprovdze na jakąż tragedeję muszi zdrzec wusvjadomjoni Łużiczon, kjej zdrzi, jak pjestrzeń jeho bëcô sciskô coroz vjici varg stalatni Słovjanjiznë, Njemc. Możemë jim pomoc przez wokozanjé naji mjełotë dlo njech, przez poznanjé jech samech. Podovô leteraterę, z chterni vjele możemë sę wo njech dovjedzec jak: Ksążka wo Łużiczanach Józefa Gołąbka (6 zł) abo broszura (50 gr) pt. „Łużyce. Kraj i ludzie" nehoż autora. Też gvesni dzél łużeckjiho zeszitu „Ruchu Słowiańskjiho" (Red. adm. Lwów, ul. Hauke-Bosaka 39) przënoszô vjele wo njech. Postępni artikjele: Jan Aleksander Zaremba: Święte źródła na Łużycach; Djordje Żevanović: Serbska trylogia; Bazyli Gluzdowski (Białogród): Jugosławia i „anschluss".

„Biuletyn Pomorski" Nr. 5 R. II., vëdovani przez Stow. Przyjaciół Pomorza ve Varszavje. Przenoszô midze jinima jakno przedni: Wod Redakcjë; Jerzy Moraczewski (Gdynia): Wspomnienia i refleksje Pomorzanina. Autor przeblosknjivô njedaleką slodę, grędę Pomorzana-Polocha vespolé z bjotkama wo wodpojęcé Polskji i dziseszni refleksje po dvadzesca latach, kjede to Pomorzon le zdrzi jak jini zjodają gleń posmarovaniho chleba. Zdzisław Poklękowski (Bydgoszcz): O przemyśle Wielkiego Pomorza; Stanisław Nowakowski: Skończmy z rezygnacją; Alojzy Spichalski (Gródek): Gospodarstwo społeczne. V artikjelu: Co o nas mówią — Józef Sarota czetomë głose gazetnjictva po fakce stvorzenjô Vjalgjiho Pomorza, chterne dovają javerną skarnję „politikji posodłovjovi" na Pomorzu.

„Turyzm Polski" Nr 5 R. 1. mies. vëdovani przez Studium Turyzmu U. J. — Kraków, Gredzka 64. Midze jinima artikjelama przenoszô: prof. dr Walery Goetel: Turystyka a ochrona przyrody; dyr. Stanisław Wiśniewski (Ciechocinek): Potrzeby inwestycyjne polskich uzdrowisk; Mgr Zygmunt Filipowicz: Organizacja turystyki w Szwecji. Kronika. Poradnik techniczny (Pren. rocz. 5 zł).

Norcek radjovi

Dnja 28 maja wo godz. 18,15 radjo toruńskji nadovało wobrozk kaszebskji według szołobułkji L. Hejkjiho „Katilina" v radjofonizacje A. Bukovskjiho. Wobrozk vëszed baro pjękno. Radjofonizacjô szekovnô! Melodje i spjev, belnô kaszebskô godka gbura i Katilinë przede vszetkjim dovałë slechoczovji provdzevą szołobułkę kaszebską. Pateticzni Cicero skuńczeł początkem „svoji" „oratio prima" do Katilinë, rozvjeselającë slechoczov kontrastovim napomnjenjim mądrzelovatech Katilinov, chterni jednak chłopskjim rozemę zanekani są v kozi rog. Takjech audicjov praži sę vjici — mjeło vspominac, kjej ze starą vjidzimë rzecz vëprovadzoną.

ROCZEZNE v CZERVJIŃCU

2. VI. 1573. Wumjerô Barnjim XI. Pobożni, knjez pom.-sztet.
3. VI. 1454. Wurodzeł sę Bogusłov X. Belni, knjez Pom. Zopod.
4. VI. 1815. Stralsund przechodô pod vładę Presov
13. VI. 1394. Wumjerô Vartisłov VI., knjez Rugjë.
14. VI. 1168. Duńczice njiceją Arkonę.
17. VI. 1592. Wumjerô Ernst Ludvik, knjez Pom.-Volgast.
24. VI. 912. Bitva pod Cedną (Hodo i Mieszko I.).
26. VI. 1295. Wumjerô Barnjim II., knjez Pom. Zop.